

Magyarország biztonsági környezete, biztonság- és védelempolitikája a 21. században

Kelet-Közép-Európa és Magyarország biztonsági környezete a kétpólusú világrend megszűnését követően:

Magyarország és a kelet-közép-európai térség országainak biztonsági és geopolitikai környezete a kétpólusú világrend széthullása és a rendszerváltások következtében alapvetően átalakult, amely a régió országainak biztonság- és védelempolitikáját is alapvetően megváltoztatta. **Ahogy Tóth András rámutat, két folyamat, az európaizálódás és a renacionalizálódás határozta meg ezen országok biztonság-és védelempolitikáját 1989-1990 után.** Ez egyrészt azt jelentette, hogy a térség országai az európai/nyugati politikai értékeken alapuló demokratikus jogállamok és piacgazdaságok kialakítását és az euro-atlanti szervezetekbe (Európa Tanács, EU, Nyugat-európai Unió, NATO) való integrációt tűzték ki külpolitikájuk alapvető prioritásaiként. Másrészt megkezdődött a saját nemzeti érdekeik és önálló kül- és biztonságpolitikájuk megfogalmazása.

A két folyamat az érintett országok esetében eltérő mélységben és intenzitásban zajlott. Amíg az önálló államisággal rendelkező országok esetében többnyire „csak” a demokratikus jogállam és a piacgazdaság megteremtése, a kül- és biztonságpolitika nemzeti alapokra helyezése történt, majd az euro-atlanti szervezetekbe való integráció, addig a felbomló föderatív államok esetében (SZU, Csehszlovákia, Jugoszlávia) a belső integráció, a nemzeti integráció – adott esetben fegyveres konfliktusok kísérete – megteremtése előzte meg az euro-atlanti integráció felé tett lépéseket.

A SZU széthullása és a rendszerváltás gazdasági, szociális következményei a kelet-közép-európai államokban is rávilágítottak arra, hogy a nemzeti biztonság hagyományos katonai és külpolitikai dimenzióján kívül más biztonsági szektorok kihívásaival is szembe kell nézniük (gazdasági, társadalmi biztonság, később környezeti biztonság). A rendszerváltás ugyanis jellemzően hosszan elhúzódó gazdasági, szociális és közbiztonsági kihívást keletkeztetett.¹

¹ Tóth András: A Magyar Köztársaság geopolitikai környezete az új évezred kezdetén. A térség történelmi, földrajzi és civilizációs adottságai, a tágabb környezet biztonsági hatása In: Deák Péter (szerk.): *Biztonságpolitikai kézikönyv* Osiris Kiadó Budapest, 2007 315-316.

Szintén Tóth kifejti, Magyarország – és a térség országai – előtt elvileg több kül- és védelempolitikai opció állt a széthulló kétpólusú világrendben:

- 1) **a keleti opció:** A SZU-val/Oroszországgal való – módosított formájú és tartalmú – szövetség fenntartása. Ez a legtöbb ország számára nem volt valós politikai opció, hiszen céljuk éppen a szovjet/ orosz érdekszférából való kikerülés volt. Azonban mégsem csupán elméleti opció volt, hiszen a meciari Szlovákia 1993 és 1998 között, valamint a milosevici Jugoszlávia 1991- és 2000 között is emellett kardoskodott.
- 2) **a semlegesség opciója:** komoly politikai nosztalgia volt tapasztalható a kelet-közép-európai politikai elit egy részében a semleges kül- és biztonságpolitikával kapcsolatban. A kétpólusú világrendben azonban a semleges státusz vesztett a jelentőségéből, hiszen nem volt mi között semlegesnek lenni. Másrészt a semlegességi politikához, azok kritériumainak teljesítéséhez a térség országai szegények voltak, nem tudták teljesíteni, ahogyan azt Ausztria, Finnország, Svédország vagy éppen Svájc tette. A semlegesség egy változata, a nagyhatalmak által garantált semlegesség/biztonság alternatívája főleg Oroszország által forszírozott opció volt. Andrej Kozirjev külügyminiszter és Borisz Jelcin elnök által szorgalmazott elképzelés szerint Kelet-Közép-Európa biztonságát egy Oroszország és Nyugat-Európa, Oroszország és USA közötti egyezmény szavatolta volna, főleg a térség országainak NATO-tagsága körüli vitában merült fel élesen ez az opció orosz részről. Az érintett országok számára elfogadhatatlan szcenárió ezeket az országokat továbbra is csak az európai biztonság tárgyaként és nem alanyaként kezelte.
- 3) **a közép-európai opció:** lényegében egy közép-európai regionális biztonsági struktúra kiépítését jelentette. Az 1990-es évek elejének számos regionális kezdeményezése közül (Quadragonálé 1990, Pentagonálé, Hexagonálé) csak a visegrádi együttműködésnek volt biztonságpolitikai vonatkozása. A regionális kooperáció azonban nem helyettesíthette az euro-atlanti integrációt.
- 4) **a biztonság önálló szavatolásának opciója:** ez a legtöbb ország számára kényszeralternatívát jelentett egy ideig, amit a szovjet blokk szétesése, a nyugati biztonsági intézmények garancianyújtási készségének kezdeti hiánya, a regionális együttműködések kialakulatlansága, a semlegesség gyakorlati kivitelezhetetlensége, valamint a délszláv térség nemzeti-etnikai ellentétei és az ezek mentén kialakult fegyveres összetűzések generáltak. Lényegében ezt képviselte az Antall-kormány által meghirdetett „körkörös védelem” koncepciója is. A biztonság önálló szavatolásának agresszív és offenzív verzióját jelentette a milosevici Szerbia, amely Jugoszlávia szétesését megakadályozandó kezdett (polgár)háborúba.
- 5) **összeurópai kollektív biztonsági rendszer opciója:** ez tulajdonképpen az EBEÉ/EBESZ keretében kialakítandó összeurópai azaz Oroszországot és a

posztszovjet térséget is felölelő struktúra kialakítását jelentette, amely a hidegháború és a SZU széthullása körüli rövid eufórikus időszakban született.

- 6) **az euro-atlanti integráció opciója:** a kelet-közép-európai országok politikai elitje a rendszerváltás utáni pár évben az európai integrációt tartotta elsődlegesnek, főleg, ami a csatlakozás ütemezését jelentette. A NATO-tagság bekerülése a hivatalos biztonságpolitikai stratégiákba (elsősorban Csehország, Magyarország és Lengyelország esetében) azt követően került sor, hogy nyilvánvalóvá vált az EU a bővítés helyett, az integráció mélyítését preferálja. Ekkor 1993-94-ben veszi az USA napirendre bizonyos kelet-közép-európai országok a NATO-tagságát, amely ezt követően nagyon gyorsan realizálódott is 1999 márciusa, majd 2004 márciusa során.²

Magyarország és a NATO:

Magyarország biztonságpolitikai környezetét az elmúlt 25 évben legalapvetőbben az ország 1999-es NATO-csatlakozása befolyásolta. Ahogy több korábbi hazai biztonságpolitikai dokumentum is és a jelenlegi nemzeti biztonsági stratégiai is leszögezte: biztonságpolitikánk egyik alappillére a NATO-tagság.

Magyarországon rendszerváltás utáni első stratégiai dokumentumait az 1993-ban elfogadott Védelempolitikai alapelvek (11/1993. OGY határozat, 1993. március 12.) és a Honvédelmi alapelvek (27/1993. OGY határozat, 1993. április 23.) jelentették. Ezek a stratégiai dokumentumok már egyértelműen azt demonstrálták, hogy Magyarország elkötelezett az európai értékek és intézmények mellett, így célja a stabil biztonsági környezet fenntartása és a viták békés rendezése. Ennek megfelelően a fegyveres erők legitim használatát erős korlátok közé szorították – az ország határain kívül kizárólag nemzetközi szervezetek keretei között és ENSZ-felhatalmazással. Ennek eredményeképpen az 1990-es évek közepére a sikeres biztonság- és bizalom erősítő intézkedések, valamint a régió államai és a páneurópai, illetve euro-atlanti intézmények közötti mélyülő párbeszéd hatására megerősödtek az intézményesített kapcsolatok is.

A NATO római nyilatkozata (1991) és a Partnerség a Békéért program (PfP, 1994) indítása olyan pozitív hajtóerőt jelentettek a térség államai számára, amelyek egyértelmű lehetőségként kínálták fel a fentiek közül az euroatlanti integrációt, amennyiben képesek megfelelni a csatlakozási kritériumoknak. Emellett a délszláv válság jelentette feszültség is azt a késztetést erősítette Magyarországon, hogy a NATO-hoz közeledve igyekezzen megakadályozni a konfliktus eszkalálódását vagy továbbterjedését. Az évtized második felének legfőbb stratégiai kérdése tehát az volt,

² Uo. 318-322.

hogyan és mikor csatlakozhat Magyarország – és a térség több állama – ezekhez a szervezetekhez?

Az új Védelempolitikai alapelvek (1998) elfogadása már teljes mértékben tükrözte a változó prioritásokat, és a megszilárdult, békés regionális kapcsolatokra alapozva az euroatlanti integrációt jelölte meg célként a vonatkozó politikai, gazdasági és katonai kritériumok teljesítésével. Ennek megfelelően folytatódott a belső átalakulási folyamatok a biztonság- és védelempolitika terén: a fegyveres erőket demokratikus/civil irányítás alá vonták, és elkezdődött az új (NATO) intézményi kultúra elsajátítása, az interoperabilitás követelményeinek teljesítése. Mindezt úgy kellett véghezvinni, hogy a Magyar Honvédséget rendre szorongatták az alulfinanszírozottság és a folyamatosan csökkenő személyi állományból fakadó problémák. A NATO-hoz való közeledés a délszláv válság hatására kölcsönös előnyök mentén gyorsult: míg Magyarország számára kulcsfontosságú volt a határainál dülő fegyveres konfliktus továbbterjedésének megakadályozása és a stabilitás helyreállítása, addig az észak-atlanti szövetségnek válságkezelő tevékenységéhez szüksége volt arra az előretolt utánpótlási bázisra, amit Magyarország jelenthetett. Így a közeledés még annál is gyorsabban mehetett végbe, mint azt sokan akár 1994-ben hitték volna.

A magyar fegyveres erők rendszerváltás utáni első nagyobb méretű külföldi alkalmazására a délszláv háború válságkezelő műveleteiben került sor: 1996-tól az IFOR (Implementation Force) művelet keretében katonai mérnökök vettek részt a boszniai stabilizációban, miközben az ország befogadó nemzeti támogatásban részesítette a NATO erőit (Taszáron). A Balkán stabilizációjában való részvétel 1997-től az SFOR (Stabilization Force), 1999-től a KFOR (Kosovo Force) részeseként folytatódott. A szövetség műveleteiben való részvétel kiterjedt az iraki és az afganisztáni műveletekre is, megerősítve Magyarország szövetségesi szolidaritását és a nemzetközi béke és biztonság fenntartása melletti elkötelezettségét.³

Magyarország és az EU közös biztonság- és védelempolitikája:

Magyarország az EU közös biztonság- és védelempolitikáját (KBVP) a NATO mellett az európai biztonság másik pillérének tekinti. 2010 óta bár a magyar külpolitika irányítói deklaráltan is diverzifikálni igyekeztek a magyar külpolitikát – egyrészt területileg (keleti nyitás), másrészt tematikusan is (a külgazdaság jelentőségének növelése a szakkülpolitikán belül, lásd Külgazdasági és Külügyminisztérium) –, a 2012-ben közzétett nemzeti biztonsági stratégia és korábban, 2011-ben a külpolitikai stratégia

³ Csiki Tamás – Tóth Péter: A magyar stratégiai kultúráról In: Csiki Tamás – Tóth Péter: *Magyar biztonságpolitika 1989-2014* Nemzeti Közszolgálati Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóközpont 2014, 29-30.

továbbra is a NATO-t és az Európai Uniót tekinti a magyar kül- és biztonságpolitika főbb vonatkozási pontjainak.⁴

Magyarország lényegében a KBVP elindítása óta – és már az uniós csatlakozást megelőzően is – aktívan részt vesz az Európai Unió polgári és katonai válságkezelési műveleteiben. Kezdetből és nagyobb számú kontingensekkel – egyébként teljes összhangban az ország közvetlen nemzetbiztonsági érdekeivel – támogatta az EU Nyugat-Balkánon indított műveleteit (A Concordia katonai és Proxima polgári műveletet Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaságban, az EUFOR Althea katonai és EUPM polgári missziót Bosznia-Hercegovinában, később 2008-tól az EULEX Koszovót). Ugyanakkor nem csak az ország közvetlen környezetében vállalt részvételt katonai és civil válságkezelési műveletekben, hanem – bár olykor csak néhány fős kontingensekkel – többek között Szomáliában (EUTM Szomália), Maliban (EUTM Mali) és Afganisztánban (EUPOL Afganisztán).

Magyarország az EU KBVP égisze alatt indított műveletekben való részvétel mellett a KBVP megerősítésében is szerepet vállal a politikaterületen jelenleg kialakítás alatt álló szorosabb katonai-védelmi együttműködés, az állandó strukturált együttműködés részeseként 24 másik tagállam mellett.

Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája:

A magyar kormány 2012. február 15-én elfogadta Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiáját (NBS), amelynek közzétételével a 2004-es Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiája hatályát veszítette. Az NBS a stratégia-alkotás hierarchiájának legmagasabb szintjén áll. A hierarchia szerint következő szintként az ágazati stratégiák állnak (többek között ide sorolható a nemzetbiztonsági stratégia, katonai stratégia, rendvédelmi, informatikai és információvédelmi, szociálpolitikai stratégiák). **A stratégiai dokumentum részletesen foglalkozik Magyarország biztonsági környezetével, biztonságpolitikai érdekeivel, valamint az országot érő fenyegetésekkel és kihívásokkal** (lásd az alábbi táblázatot).

⁴ Uo. 30.

Magyarország biztonságpolitikai környezete	Magyarország biztonságpolitikai érdekei	A Magyarországot érintő biztonsági fenyegetések, kihívások és azok kezelése
<p>Elengedhetetlen a biztonság politikai, katonai, gazdasági, társadalmi, ezen belül emberi és kisebbségi jogi, valamint környezeti dimenziójának együttes kezelése.</p>	<p>Magyarország egyetlen országot sem tekint ellenségének, vitás kérdéseit az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) Alapokmányának elveivel és a nemzetközi jog normáival összhangban, békés eszközökkel kívánja rendezni.</p>	<p>Az instabil régiók, az államok közötti és államokon belüli konfliktusok, a gyenge vagy működésképtelen államok, valamint a világban zajló erőteljes fegyverkezés potenciális veszélyt jelentenek Magyarországot és szövetségesei biztonságára. Az érintett térségekben tapasztalható instabilitás, a szegénység és a demokrácia-deficit, valamint a konfliktusok jellemzően etnikai és vallási háttérrel táptalajt jelentenek az országokon belüli erőszakhoz, fegyveres konfliktusokhoz, vagy az olyan, határokon átvélő fenyegetésekhez is, mint a szélsőséges, a terrorizmus, vagy a fegyver-, kábítószer- és emberkereskedelem.</p>
<p>Globalizált világunkban a biztonság nem a határainknál kezdődik. A távoli biztonsági kockázatok, kihívások és veszélyforrások drámai gyorsasággal kerülhetnek határainkon belülre. Biztonságunk külső és belső dimenziója ezért elválaszthatatlan egymástól. A terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközeik globális terjedése, valamint egyes régiók erőteljes fegyverkezése növelik a bizonytalanságot és kiszámíthatatlanságot, és növekvő veszélyt jelentenek hazánk és az euro-atlanti szövetségesei rendszerbiztonságára.</p>	<p>Magyarország alapvető biztonsági érdekének tekinti szuverenitásának, területi épségének és alkotmányos rendjének védelmét, az ország stabilitását, gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődését, az emberi jogok és alapvető szabadságok érvényesülését. Nemzeti biztonsági érdekünknek tekintjük továbbá a nemzetközi béke, biztonság és együttműködés fenntartását, a demokrácia térnyerését, az euro-atlanti térség, különösen a Magyarországhoz földrajzilag közel eső térségek és a szomszédos országok stabilitását, az euro-atlanti integráció további mélyítését.</p>	<p>A terrorizmus korunk jelentős globális fenyegetése marad. Magyarország terrorveszélyeztetettsége alacsony, ugyanakkor külföldi eredetű vagy a külföldi magyar érdekeltségek elleni fenyegetettséggel számolni kell. Emellett külföldi terrorcselekményeknek is lehetnek hazánkat érintő biztonsági és gazdasági következményei.</p>
<p>Egy Magyarország, illetve szövetségesei ellen irányuló, hagyományos fegyverekkel végrehajtott támadás veszélye jelenleg elenyésző mértékű. Ugyanakkor szélesebb környezetünkben a hagyományos konfliktusok lehetősége továbbra is fennáll, sőt egyes régiókban nőhet is, amelynek hatása közvetve Magyarországot is érintheti.</p>	<p>Magyarország biztonságpolitikájának alapvető keretét a NATO- és EU-tagság jelenti. Az Észak-atlanti Szerződés 5. cikke, a kollektív védelem Magyarország biztonságának sarokköve, az ehhez való aktív hozzájárulás Magyarország legfontosabb biztonságpolitikai kötelezettsége. Uniós tagságunk meghatározó biztonságpolitikai törekvése a közös kül- és biztonságpolitika és az ennek szerves részét</p>	<p>A vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris tömegpusztító fegyverek terjedése kiszámíthatatlan veszélyforrást jelent a nemzetközi békére és biztonságra. Annak ellenére, hogy a tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközeik mennyiségének csökkentésében és használatuk korlátozásában komoly eredményeket sikerült elérni, számos állam továbbra is nagy jelentőséget tulajdonít megszerzésüknek, s ilyen képességek birtoklása révén kíván javítani geopolitikai pozícióján.</p>

	<p>képező közös biztonság- és védelempolitika megvalósulásának elősegítése és erősítése.</p> <p>Magyarország továbbra is aktív szerepet kíván vállalni a NATO és az EU válságkezelő tevékenységében, műveleteiben és misszióiban, valamint a hozzájuk szükséges képességek nemzeti és kollektív keretek között folytatott fejlesztésében.</p>	
<p>A globális pénzügyi-gazdasági válság példátlan kihívás elé állította az egész euro-atlanti közösséget. Az elhúzódó és mély válság gyengíti a fejlett országok, köztük hazánk biztonsági intézményrendszerét, a nemzetközi szervezetek és együttműködési keretek kohézióját, és csökkenti a biztonság erősítésére fordítható forrásokat. Mindez megköveteli, hogy a rendelkezésre álló erőforrásokat innovatívan és hatékonyabban összpontosítsuk biztonsági képességeink erősítésére.</p>	<p>Az Egyesült Államokkal fenntartott szoros kapcsolat és együttműködés az értékközösségen túl stratégiai érdekünk is. Magyarország érdeke az Egyesült Államok európai elkötelezettségének megőrzése, az Európai Unióhoz fűződő stratégiai partnerségének erősítése.</p>	<p>A migrációt természetes, ugyanakkor összetett jelenség, amely gazdasági és demográfiai előnyöket, valamint köz- és nemzetbiztonsági kockázatokat egyaránt magában rejt.</p> <p>Magyarország határainak egy része a belátható jövőben is az EU vagy a schengeni térség külső határa marad, ami együtt jár az uniós határszakasz igazgatásának felelősségével és feladataival. Az illegális migráció Magyarországot jelenleg elsősorban tranzit országgént érinti, azonban hosszabb távon nem zárható ki, hogy az illegális migrációban érintettek nagyobb része célországként tekintsen hazánkra.</p>
<p>Magyarország mind földrajzi, mind gazdasági értelemben nyitott ország, amely sebezhetővé teszi az országot több területen: pl. energiabiztonság, a környezeti és a gazdasági biztonság területein.</p>	<p>A határon túli magyarság különleges helyet foglal el Magyarország biztonságpolitikájában. Tekintettel a szomszédos államokban honos magyar közösségek jelenlétére, sajátos helyzetükre és kapcsolatukra az anyaországgal, ezen államok biztonsága elválaszthatatlan Magyarország biztonságától és fordítva. Magyarország támogatja, hogy a határon túli magyarok – az európai gyakorlattal összhangban – közösségként, szülőföldjükön megmaradva élvezhessék az önkormányzatiság és az autonómia sajátos helyzetüknek leginkább megfelelő formáit és az ezekből eredő jogokat.</p>	<p>Az energiabiztonság kulcsfontosságú Magyarország számára. Importfüggőségünk magas, a fosszilis energiahordozók forrás- és útvonal-diverzifikáltsága elmarad a kívánatos szinttől, ez pedig számos kockázatot rejt magában. Mind a lakossági ellátás szempontjából, mind a magyar gazdaság energiaigénye miatt stratégiai jelentőségű a stabil, versenyképes áron hozzáférhető és tervezhető energiaellátás.</p>

Saját szerkesztésű táblázat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája alapján⁵

⁵ A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról Magyar Közlöny 1378-1385.

Ellenőrző kérdések:

1. Milyen folyamatok határozták meg a kelet-közép-európai államok biztonság- és védelempolitikáját a kétpólusú világrend és a rendszerváltások után?
2. Milyen kül- és védelempolitikai lehetőségek álltak a kelet-közép-európai államok előtt az 1990-es évek elején?
3. Mikor csatlakozott Magyarország a NATO-hoz?
4. Mely NATO-műveleteket támogatta Magyarország például?
5. Milyen az EU közös biztonság- és védelempolitikája keretében indított műveleteket támogat(ott) Magyarország?
6. Mikor fogadták el Magyarország jelenleg nemzeti biztonsági stratégiáját (NBS)?
7. Hogyan írható le Magyarország biztonsági környezete az NBS alapján?
8. Milyen biztonságpolitikai érdekek jelennek meg az NBS-ben?
9. Milyen biztonsági kihívásokat és fenyegetéseket nevesít például az NBS?
10. Részt vesz-e Magyarország az állandó strukturált együttműködésben?

Ajánlott irodalom és források:

Csiki Tamás – Tóth Péter: Magyar biztonságpolitika 1989-2014 Nemzeti Közszerológati Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóközpont 2014

http://nit.uni-nke.hu/uploads/media_items/magyar-biztonsagpolitika_-1989-2014.original.pdf

Szálkai Kinga: *Magyarország NATO-tagságának jelentősége a 21. század elején* AJRC- Elemzések 2016E06 Antall József Tudásközpont 2016

http://www.ajtk.hu/uploaded/file/file_1499425185_1_AJRC-Elemze%CC%81sek%202016E06%20Sza%CC%81kai%20Kinga.pdf

Türke András István – Besenyő János – Wagner Péter: Magyarország és a CSDP Zrínyi Kiadó 2017.

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014 azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE